

та імпорту. Це зумовлено тим, що одна частка продукції споживається в країні виробництва, а інша виходить на міжнародний ринок.

Розрахунок основних показників, що характеризують стан зовнішньої торгівлі України рослинними оліями, зокрема товарами групи «соняшникова олія» показав, що зовнішньоекономічний оборот продукції оліє-жирового комплексу зростає з кожним роком, так само як і зовнішньо-економічне сальдо, що свідчить про зростання обсягів експорту продукції.

За допомогою складеного прогнозу до 2016 р. було виявлено, що темпи зростання експорту товару групи «Жири та олії тваринного або рослинного походження» України буде зростати, що призведе до безперечного лідерства України у цій сфері в усьому світі.

Основними перспективами розвитку та шляхами підвищення конкурентоспроможності торгівлі рослинними оліями України є наступні:

- залучення іноземних інвестицій у АПК, та безпосередньо до рослинницької галуззі, що сприятиме його модернізації за допомогою створення ефективної системи управління;
- розширення ринків збуту продукції вітчизняного рослинництва шляхом створення симбіозу державних та ринкових важелів впливу на організаційно-економічні умови функціонування учасників галуззі;
- вихід України на світовий ринок за рахунок поліпшення якості та безпеки продукції шляхом впровадження міжнародних стандартів якості.

Отже, на сьогоднішній день Україна має певні проблеми у сфері зовнішньої торгівлі продукцією рослинництва. Але, зважаючи на те, що Україна зараз посідає перше місце у світі серед експортерів соняшникової олії, вони здаються незначними.

Джерела та література:

1. Гончаренко Н. І. Міжнародна економічна діяльність країн Євросоюзу і України в контексті економічної лібералізації: монографія / Н. І. Гончаренко. – ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 151 с.
2. Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування : зб. документів / упоряд. П. В. Пашко, В. П. Науменко. – К. : Знання, 2004. – 1176 с.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт асоціації «Укроліяпром». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukroilprom.org.ua>
5. USAID «Перехідна підтримка сільськогосподарської політики» 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amdi.org.ua/File.php?f=export+prices+policy+note.pdf>
6. Український журнал з питань агробізнесу «Пропозиція»[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.propozitsiya.com>
7. Фільтруючі матеріали та адсорбенти для масложирової галуззі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oilworld.ru>

Калемі Н.Є.

УДК 336.717

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

Анотація. У статті розглянуто проблему управління фінансовою стійкістю банків, обґрунтовано теоретичні засади фінансової стійкості комерційних банків та запропоновано механізм управління фінансовою стійкістю як форми її практичного забезпечення в сучасних умовах. Розглянутий взаємозв'язок управління фінансової стійкості комерційного банку, яка характеризує його надійність, стійкість і стабільний розвиток. Застосування певних методів для фінансової стійкості банку.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансова стабільність банку, надійність банку, платоспроможність, прибутковість банку, ліквідність, капіталізація комерційного банку.

Аннотация. В статье рассмотрена проблема управления финансовой устойчивости банков, обоснованы теоретические принципы финансовой устойчивости коммерческих банков и предложен механизм управления финансовой устойчивостью как формы ее практического обеспечения в современных условиях. Рассмотрена взаимосвязь управления финансовой устойчивости коммерческого банка, которая характеризует его надежность, устойчивость и стабильное развитие. Применения определенных методов для финансовой устойчивости банка.

Ключевые слова: финансовая стойкость, финансовая стабильность банка, надежность банка, платежеспособность, прибыльность банка, ликвидность, капитализация коммерческого банка.

Summary. The problem of financial stability of banks, theoretical foundations of financial stability of commercial banks and the mechanism of financial stability as a form of practical support in modern conditions is considered in the article. Intercommunication of management of financial stability of commercial bank, that characterizes his reliability, stability and stable development, is considered. Applications of certain methods for financial stability of bank.

Keywords: financial firmness, financial stability of bank, reliability of bank, solvency, profitability of bank, liquidity, capitalization of commercial bank.

Постановка проблеми. В умовах економічної глобалізації, коли у тій чи іншій частині світу час від часу спалахують валютні, банківські та фінансові кризи, загострюється питання щодо забезпечення у кожній країні стабільного економічного розвитку, який значною мірою залежить від надійності банківського сектору. Визначальними факторами при формуванні довіри з боку вкладників, партнерів, інвесторів до банків є фінансова стійкість та стабільний розвиток останніх. Зокрема, фінансова стійкість та стабільний розвиток мають бути не лише короточасними досягненнями банків, а й їх стратегічними завданнями, від чого, в свою чергу, залежатиме динамічність ринкових перетворень та підвищення соціальних стандартів.

Проблема забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банків – складна та до кінця не розв’язана, не породжена сьогоднішнім, так як має корені й у минулому. Вона присутня у розвинутих країнах ринкового типу і набула загальнонаціонального значення і для України, що значною мірою зумовлено

специфікою розвитку вітчизняних банків. Саме тому ефективне управління і забезпечення власної фінансової стійкості має бути обов’язком та основним стратегічним завданням кожного комерційного банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної проблематики займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Зокрема аналізу, оцінці та шляхам забезпечення фінансової стійкості банків значну увагу приділили такі зарубіжні науковці, як Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл, Р. Л. Міллер, П. С. Роуз, Дж. Ф. Сінкі, Дж. К. Ван Хорн. Ними обґрунтовано місце фінансової стійкості у фінансовому менеджменті, її показники та критерії. Також значні напрацювання російських науковців: Л. П. Белих, М. З. Бора, В. В. Іванова, С. І. Кумок, Ю. С. Масленченкова, Г. С. Панової, Л. С. Сахарової, О. Б. Ширінської, Г. Г. Фетисова, якими визначено основні фактори, методи оцінки й аналізу фінансової стійкості.

Даним аспектам приділили увагу й такі вітчизняні науковці, як О. Д. Вовчак, О. В. Дзюблюк, Ж. М. Довгань, О. Д. Заруба, А. М. Мороз, М. І. Савлук, розглядаючи загальні питання фінансового аналізу діяльності банків та менеджменту; В. В. Вітлінський, В. П. Пантелєєв та С. П. Халява, Н. М. Шелудько, досліджуючи теоретичні аспекти та проблеми регулювання фінансової стійкості банків; Л. А. Ключко, С. А. Святко, Є.В.Склеповий, Л. Ю. Петриченко, Р. І. Шіллер – при визначенні складових стійкості, розгляді питань аналізу та оцінки фінансової стійкості банку; В. М. Кочетков – при обґрунтуванні методологічних та організаційних засад управління фінансовою стійкістю банків.

Варто зазначити, що досі нема єдиного загальноприйнятого тлумачення поняття «фінансова стійкість» комерційного банку та чіткого, цілісного механізму управління останньою. Зазначене обумовлює необхідність ґрунтовного дослідження як у теоретичному, так і в практичному планах базових аспектів управління фінансовою стійкістю комерційних банків.

Метою даної статті є обґрунтування теоретичних засад фінансової стійкості комерційних банків та розроблення основ механізму управління фінансовою стійкістю як форми її практичного забезпечення в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Значення терміну «фінансова стійкість», як правило, досить часто трактується залежно від контексту, використання аналітичних методів та рівня систем, що розглядаються. Такий підхід характеризується відсутністю суворої обґрунтованості та чіткості визначень і досить часто стає причиною змішування понять і невизначеності категорії.

В економічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття фінансової стійкості комерційного банку. Нерідко його ототожнюють з такими економічними поняттями, як надійність, платоспроможність, ліквідність. Так, деякі автори стверджують, що фінансова стійкість банку визначається рівнем його ліквідності та платоспроможності. Слід зауважити, що ліквідність комерційного банку характеризує механізм перетворення фінансових чи матеріальних активів у грошові кошти з метою своєчасного виконання зобов’язань, а платоспроможність визначається здатністю банку своєчасно і повністю виконати свої платіжні зобов’язання. Це дуже важливі складові, але врахування тільки їх під час визначення фінансової стійкості банку є недостатнім.

Інші фахівці стверджують, що стійкість банку залежить від збалансованості його активів і пасивів, якості кредитно-інвестиційного портфеля і кількості клієнтів. Цей підхід викликає певні зауваження: по-перше, в ньому не враховуються такі важливі складові, як прибутковість, платоспроможність та ліквідність банку; по-друге, твердження, що фінансова стійкість банку залежить від кількості клієнтів, є недостатнім для пояснення цієї взаємозалежності.

В.П. Пантелєєв і С.П. Халява визначають фінансову стійкість як своєрідне перевищення доходів над витратами. Твердження, що фінансова стійкість банку визначається рівнем його прибутку і сумою сплачуваних дивідендів, видаються дуже спірними. Безумовно, рівень прибутку є важливим узагальнюючим показником банківської діяльності, але для визначення фінансової стійкості потрібно знати, за рахунок яких джерел його отримано і як він був розподілений. Ознакою фінансової стійкості, насамперед, є стабільність джерел доходу банку [3, с. 38].

Ю.С. Масленченков ставить фінансову стійкість у залежність від відповідності діяльності банку нормативним узагальнюючим показникам, які синтезують характеристики економічних складових стійкості: обсяг і структура власних коштів, рівень доходів прибутку, достатність капіталу, мультиплікативна ефективність власного капіталу, норма прибутку на власний капітал, ліквідність, створення доданої вартості банком [3, с. 39].

Н. Шелудько пропонує таке визначення фінансової стійкості: «Це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно

виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища». Проте, у цьому твердженні дається дуже вузьке визначення комерційного банку як системи. По-друге, незрозумілим є ставлення до показників платоспроможності та ліквідності і важливості їх для визначення фінансової стійкості [3, с. 40]

Деякі автори роблять спробу визначити фінансову стійкість у межах певних показників. Вони формують групу коефіцієнтів для оцінки фінансової стійкості комерційного банку на основі аналізу джерел його коштів, залежності від кредитів, розміру власних коштів відносно залучених та ін. Але в цьому випадку вибір показників обмежується показниками, що характеризують переважно пасиви балансу банку без врахувань змін в активі. Автори на свій розсуд формують перелік показників та їх пріоритетність за відсутності єдиних нормативних критеріїв, які характеризують фінансову стійкість комерційного банку.

Можна виділити низку суттєвих недоліків притаманних розглянутим визначенням фінансової стійкості комерційного банку. По-перше, методологія і практика визначення фінансової стійкості ще не повною мірою охоплюють основні аспекти цього процесу у взаємозв'язку і взаємообумовленості, а система показників, які використовуються, являє собою зведення особистих відокремлених характеристик, часто не пов'язаних між собою, що суттєво ускладнює визначення і забезпечення фінансової стійкості комерційного банку. По-друге, недостатньо повно враховуються фактори, що мають вплив на стійкість комерційного банку. По-третє, недостатньо розроблені методологічні аспекти формування фінансової стійкості комерційного банку і відсутні методичні підходи до прогнозування фінансової стійкості комерційного банку.

Отже, існують різні підходи до визначення поняття фінансової стійкості. Його часто ототожнюють з іншими термінами – надійністю, фінансовою стабільністю, платоспроможністю, ліквідністю, прибутковістю, фінансовою стійкістю. Тому слід відокремити такі концептуальні положення [5, с. 26]:

1) надійність комерційного банку є однією зі складових такого інтегрованого показника, як фінансова стабільність, яка, в свою чергу, свідчить про наявність певних умов для ефективного використання ресурсів протягом тривалого періоду. Фінансова стійкість є складовою такого показника, як надійність комерційного банку;

2) платоспроможність можна виокремити як складову частину показника фінансової стійкості комерційного банку, тобто поняття «фінансова стійкість комерційного банку» ширше, ніж поняття «платоспроможність комерційного банку»;

3) ліквідність та прибутковість – це показники, які деталізують поняття платоспроможності комерційного банку.

Фінансова стійкість характеризує фінансовий стан банку як статичну, незмінну величину, за якої відсутній розвиток.

Фінансова стійкість комерційного банку – це складова характеристика фінансової стабільності, його надійності, показниками якої, в свою чергу, є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик комерційного банку.

Також, слід зазначити, що розрізняють такі поняття як «поточна фінансова стійкість» та «перспективна фінансова стійкість». Поточна фінансова стійкість – це ситуативна характеристика банку на момент проведення аналізу. Перспективна фінансова стійкість – це ймовірність того, що фінансові можливості банку протягом певного часу будуть відповідати певним критеріям, тобто ймовірність того, що банк проявить себе як стійкий у фінансовому плані. Але такий підхід до визначення перспективної фінансової стійкості комерційного банку дещо звужений. Оскільки перспективна фінансова стійкість комерційного банку характеризує, насамперед, наскільки стабільним є його фінансові можливості, то для її оцінювання, доцільно використовувати також показники, які характеризують варіативність коефіцієнтів капітальної стійкості, ліквідності, прибутковості та ризику комерційного банку [4, с. 60].

Для підтримання будь-якої економічної системи, у тому числі, банку, у заданому стані або для досягнення більш високих результатів необхідна скоординована діяльність, що іменується управлінням. Взаємозв'язок ознак, що характеризують результат управління фінансовою стійкістю комерційного банку представлений на рисунку 1.

Взаємопов'язані категорії надійності, стабільного розвитку та стійкості є ознаками комерційного банку й обумовлюють його здатність до:

1) ефективної реалізації притаманних функцій та виконання своєї ролі в економіці, незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що перешкоджають їх здійсненню;

2) чіткого та оперативного здійснення операцій щодо обслуговування клієнтів;

3) виконання своїх зобов'язань перед акціонерами та клієнтами, за умов обов'язкового дотримання параметрів і нормативів, встановлених у національному законодавстві й світовій банківській практиці;

4) реалізації інтересів усіх учасників фінансових відносин (акціонерів, власників, клієнтів);

5) збереження вкладів юридичних та фізичних осіб;

6) власного розвитку відповідно до ринкових тенденцій та з урахуванням ймовірних ризиків;

7) конкурентної боротьби;

8) реалізації свого потенціалу в діловому співробітництві [1, с. 30-31].

Щодо управління фінансовою стійкістю банківської установи, то це поняття в сучасній економічній літературі ще не отримало достатньої розробки та має дискусійний характер. Так, на думку Карпової О.І. управління фінансовою стійкістю банку являє собою складний і багатобічний процес, що здійснюється у взаємодії різних форм, методів, інструментів, важелів і способів впливу суб'єкта управління на його об'єкт на основі чітко розробленої концепції [2, с. 15].

Рис. 1. Взаємозв'язок ознак, що характеризують результат управління фінансовою стійкістю комерційного банку

Джерело: Дзюблук О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : [монографія] / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – 316 с.

Отже, під управлінням фінансовою стійкістю банку, на наш погляд, слід розуміти один з найбільш значущих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту фінансово-кредитної установи, який є системою принципів та методів розроблення і реалізації управлінських рішень та необхідною передумовою його стабільного розвитку, пов'язаний із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і підтриманням фінансової рівноваги для забезпечення стабільного фінансово-господарського становища банку як в поточній, так і в довгостроковій перспективі.

Управління фінансовою стійкістю комерційних банків передбачає об'єктивне визначення її поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами банківської установи, вибір таких управлінських рішень, котрі сприяли б забезпеченню фінансової стійкості. Зокрема, це може бути впорядковано та відображено у сформованому цілісному механізмі. Саме таким механізмом є механізм управління фінансовою стійкістю банків як форма її практичного забезпечення [1, с. 33].

Необхідність і мета механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків зумовлена проблемою практичного забезпечення фінансової стійкості банків як на макро-, так і на мікроекономічному рівні для їх належного функціонування та стабільного розвитку, з одного боку, а також, з метою створити базові передумови до виконання банками своїх функцій, реалізації ролі в економіці з іншої, що позначається на надійності банківської системи в цілому, на економічному розвитку країни та швидкості ринкових перетворень у процесі суспільного відтворення.

Процес управління передбачає застосування певних методів, основними з яких є наступні:

1. Планування – передбачає необхідність постановки цілей, визначення тактики і стратегії досягнення основної мети (забезпечення фінансової стійкості банку). Зважаючи на те, що стратегічною метою комерційного банку в даному випадку є забезпечення фінансової стійкості, то саме фінансове планування в механізмі, що розглядаємо, слід спрямовувати, на нашу думку, на перетворення стратегічної мети у конкретні (абсолютні та відносні) значення фінансових показників через використання відповідних інструментів.

2. Аналіз основних елементів, що визначають стійкий фінансовий стан комерційного банку. Аналіз дає змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки різних аспектів діяльності банку. Саме за допомогою аналізу можна швидко розрахувати, як змінюються фінансові показники, що визначають рівень фінансової стійкості та відповідно до цього прийняти обґрунтоване управлінське рішення, спрямоване на її забезпечення.

3. Оцінка та регулювання фінансової стійкості комерційних банків, що здійснюються за допомогою комплексу прийомів та методик. Слід підкреслити, що можна виділити напрямки оцінки фінансової стійкості комерційних банків та регулювання нею: по-перше, пряме (зовнішнє) регулювання й обов'язкова оцінка; по-друге, саморегулювання (внутрішнє регулювання) та самостійна (ініціативна) оцінка.

4. Контроль полягає у перевірці відповідності отриманих результатів запланованим показникам, оптимальні значення яких сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості комерційного банку. Для належного контролю за рівнем фінансової стійкості банків та ефективного управління останньою слід дотримуватися проходження всіх стадій контролю (попередній, поточний, наступний), із боку як органів нагляду, так, і комерційних банків. [1, с. 52]

Висновки. Фінансова стійкість банку - це стійкість його фінансового положення в довгостроковій перспективі. Вона відбиває такий стан фінансових ресурсів, при якому комерційний банк, вільно маневруючи грошовими коштами, здатний шляхом їх ефективного використання забезпечити безперервний процес здійснення своєї економічної діяльності.

Управління фінансовою стійкістю комерційних банків передбачає об'єктивне визначення її поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами банківської установи, вибір таких

управлінських рішень, котрі сприяли б забезпеченню фінансової стійкості. Результат управління фінансовою стійкістю комерційного банку характеризує його надійність, стабільний розвиток та стійкість.

Процес управління передбачає застосування певних методів, основними з яких є наступні: планування, аналіз основних елементів, оцінка та регулювання, і контроль фінансової стійкості комерційних банків.

Джерела та література:

1. Дзюблук О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : [монографія] / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – 316 с.
2. Карпова О. І. Концептуальні підходи щодо вдосконалення управління фінансовою стійкістю банку / О. І. Карпова. І. М. Моргун // Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи університету банківської справи НБУ. – № 1 (10). – 2011. – С. 13-18.
3. Кушнір К. О. Поняття стійкості комерційних банків та її динамічні характеристики / К. О. Кушнір // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 20. – С. 38–41.
4. Міщенко С. Сутність економічного капіталу та його роль у забезпеченні фінансової стійкості банку / Світлана Міщенко // Вісник НБУ. – 2008. – № 1. – С. 58–64.
5. Михайлюк Р. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків / Р. В. Михайлюк // Світ фінансів. – 2005р. – № 3–4. – С. 21–31.

Котолупов П.И.

УДК 336.77

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация. В данной статье рассмотрены эволюция потребительского кредитования и его развитие в современной Украине. Приведены показатели динамики потребительских кредитов и изменения доли просроченных кредитов за период с 2007 по 2013 года. Установлены эффективные процентные ставки потребительского кредитования в банках Украины, определены состав эффективной процентной ставки и причины ее завышения. Выявлены основные проблемы потребительского кредитования и определены основные пути их решения со стороны банков и со стороны государственных органов управления банковским рынком.

Ключевые слова: потребительское кредитование, эффективная процентная ставка, просроченная кредиторская задолженность, банк, целевое (товарное) кредитование.

Анотация. У даній статті розглянуто еволюція споживчого кредитування і його розвиток у сучасній Україні. Наведені показники динаміки споживчих кредитів і зміни частки прострочених кредитів за період 2007 - 2013 років. Встановлені ефективні процентні ставки споживчого кредитування в банках України, визначено склад ефективної процентної ставки і причини її завищення. Виявлено основні проблеми споживчого кредитування та визначені основні шляхи їх вирішення з боку банків і з боку державних органів управління банківським ринком.

Ключові слова: споживче кредитування, ефективна процентна ставка, прострочена кредиторська заборгованість, банк, цільове (товарне) кредитування.

Summary. In this article are considered evolution of consumer crediting and its development in modern Ukraine. The reasons of prompt development of consumer crediting, the main tendencies in their development are designated. New types and the directions of bank consumer loans, and also innovative sales channels of credit products are provided. Indicators of dynamics of consumer loans, their specific weight are given in the general size of assets and changes of a share of overdue loans from 2007 for 2013. Also in this article the essence of scoring systems of verification of data of the potential borrower is considered, its main benefits, and shortcomings of its application are revealed in case of check of clients. Effective interest rates of consumer crediting in banks of Ukraine are established, the structure of an effective interest rate and the reason of its overestimate, both in money lending of consumer needs, and in purpose-oriented (commodity) crediting are determined. The main problems of crediting of consumer needs of the population are revealed and the main ways of their decision are determined from banks and from state bodies of management by the banking market which will help to stabilize a situation in the market of consumer loans and to reduce the size of overdue loans as a whole on this segment.

Keywords: consumer crediting, effective interest rate, overdue accounts payable, bank, target (commodity) crediting.

Постановка проблеми. На современном этапе развития банковской сферы с каждым годом приобретает все большую актуальность потребительское кредитование. Потребительский кредит служит средством удовлетворения различных потребительских нужд населения. В отличие от других кредитов, объектом потребительского кредита могут быть и товары, и деньги. Потребительские кредиты позволяют, для предпринимателей, расширить рынок сбыта товаров и тем самым ускорить процесс товарооборота и получения прибыли; для населения – это финансовый механизм, который помогаем решить финансовые проблемы в кратчайшие сроки; для банка, в связи с высокими объемами и быстрой скоростью обращения таких займов, потребительское кредитование является одним из главных источников роста банковских активов.